

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.ист.н. Петър Иванов Стоянович, секция „Нова българска история“, Институт за исторически изследвания на БАН относно монографията „Босненската криза 1908-1909 г., великите сили и България“ на гл.ас. д-р Петър Стоянов Парушев, за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.

Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „Нова и най-нова история (вкл. История на балканските народи)“, Бургаски университет „Проф. д-р Асен Златаров“

Монографията се състои от предговор, два големи раздела с по три глави всяка, и заключение (прави впечатление, че последното не е включено в съдържанието). Първият раздел обхваща младотурския преврат и задълбочаващата се криза на Балканите, конституционните реформи в Османската империя от 1908 г., преврата и отзвук от него, както и самата анексия. Вторият раздел е посветен на релацията между Босненската криза и България, българската независимост и анексията, отразяването на Анексионната криза в докладите на дипломатическите ни представители в Белград и Виена, както и в правителствения вестник „Пряпорец“.

ВЪВЕДЕНИЕТО поднася гледната точка на автора към времето отграничение на монографията, която е логична. Работата на кандидата по младотурския преврат е изчерпателна, като някои подробни обяснения (например за разликите в календара), натежават обемно, а други като

преводът на „трибутарен“ са излишни. Може би при следващо издание да се привлече още литература за дипломатическата подготовка на Руско-турската война от 1877-1878 г., както и се засегне въпроса защо Австро-Унгария само контролира, а не управлява Санджака. Обвинението на автора, че на Берлинския конгрес Бисмарк не търсел да задоволителни решения за балканските народи, а компромис и баланс, не намира основания нито в логиката на времето, нито в принципите на дипломацията.

Добре са изведени основните цели на изследването, развитието на Босненската криза, причините и етапите ѝ, както и влиянието ѝ върху България и нейната политика. Историографският и библиографският обзор е задоволителен, като бих препоръчал привличането на научни изследвания и от Централна Европа, на първо място австрийски.

ПЪРВИ РАЗДЕЛ (I), глава 1 добре оформя проблема с конституционната реформа до 1908 г. Войната от 1876 г. и конференцията са поднесени на място и в правилна взаимовръзка с последващите събития. Режимът на султанска автократия, както и разграничението между ислямизъм и османизъм допринася за стойността на изследването.

Важно е усилието на автора да покаже логичното противоречие при просветената османска прослойка да приветства конституционния режим, но същевременно да очаква сигурност при опазване на териториалната цялост на империята. Умело и подробно е показано зараждането на младотурското движение, разделението на конгреса от 1902 г., вторият конгрес от 1907 г. и голямото разделение във философията между османизма и етнонационализма. И тук има какво да се желае при богатството и разнообразието от ползвана литература.

Глава 2 е посветена на младотурския преврат. Добре са описани крайгълните камъни на опита да реформи в Европейска Турция, Мюрцщег 1903 (неумелият подход на силите и техният пореден неуспех в Македония) и Ревал 1908 (последният силен опит за европейско вмешателство). През цялото тяло на изследването авторът прокарва важната нишка на вечния вътрешен антагонизъм – както в политическата философия, така и в интересите на силите, подход, който дава допълнителна тежест на монографията.

Уместно е показана голямата разлика в отношението на някои от силите към младотурското движение, на първо място Англия, която е за реформи до 1908 г. срещу подкрепата на султанското статукво от страна на Виена и Берлин – положение, което рязко се променя след преврата, когато тези велики сили разменят ролите си, условно слагайки край на германското влияние и отваряйки нова страница на британската близост и подкрепа към новия режим.

Разкриването на отзвук от преврата в балканските столици е обстойно и задълбочено, показвайки колко (без)принципно действат националните държави в Югоизточна Европа спрямо събитията и единствено в услуга на националния си интерес (Атина протурска заради славянския антагонизъм; Белград заради македонския антагонизъм и пр.)

Стойностно обработен е периодът на опита за експанзия на Австро-Унгария на юг след Берлинския конгрес, последвано от политиката и договорите със Сърбия (1881) и цялостната политика по подготовка на анексията на Босна и Херцеговина. Обзорът на международния контекст на кризата е изключително добър. Възприемането на анексията на място, в Цариград и Белград е подробно. Като цяло намирам за сполучлив опитът

на автора да покаже политическия контекст на епохата, от който става ясно колко второстепенно е българското участие в него, но същевременно, че държавната върхушка е успяла да усвои максимума от даденостите на кризата.

ВТОРИ РАЗДЕЛ (II) полага акцента върху българското решение и аргументите за него, макар авторът уместно да разкрива сложността както на отношенията между Белград и София, така и противоречивата, но логична в контекста на времето реакция на Русия. При разкриване ролята на българските дипломати, както и на дейността на в. „Пряпорец“ авторът е избрал класическия път на изследване, като оставя у читателя някои очаквания за личностните специфики.

ЗАКЛЮЧЕНИЕТО е завършено и обстойно, като намирам акцента върху трите факта: че за Цариград „загубата“ на Източна Румелия и развързването на ръцете на софийското правителство към Македония е по-тежка от самата анексия; че Германия има ключовата роля за смиряването на Русия в пика на кризата; и за Итало-турската война от 1911 г. като прелюдия към катастрофалните събития около ПСВ, за уместно и добро.

ЗАБЕЛЕЖКИ (извън няколкото в текста):

- Какво в организационен и икономически план означава за Австро-Унгария анексията?
- Препоръка за ползване на по-широк кръг източници, особено централноевропейски;

ПРЕПОРЪКИ В СТИЛА И ФОРМУЛИРОВКИТЕ:

- В началото авторът твърди, че в Бел Епок двата големи европейски блока се оформят, докато те са вече оформени (по-късно той се поправя);
- Имената на населените места (особено в Македония) са дадени само на български;
- Изписването „хуриет“ не отговаря на оригинала Hürriyet, който би трябвало да се изписва „хюриет“;
- Благородническите титли се изписват веднъж с голяма, веднъж с малка буква;
- Немскоезичната практика е XXX Graf/Baron von XXX, а не титлата преди личното име;
- Предлагам да се унифицира изписването на имената – или с титла пред името, или само името;
- Възкачването на престола може по-лесно да се замени с възшествие;
- Неправилно е титлуването на Франц Йозеф като император на Австрия, крал на Унгария „и на останалите държави на АУ монархия“;
- Стефан Пишон е Етиен Пишон;
- Casus belli веднъж се изписва на латиница, веднъж на кирилица;
- Въпреки наложеното у нас име на Бюлов, то всъщност е Бюло (както Масо, Яго и т.н.);
- Не намирам за правилни думи като „сръбство“ и „германизъм“;
- Мюрани е Мурани (Murány);
- Стр. 161 имаме Бертхолд, печатна грешка;
- Стр. 178 се повтаря обяснението за пълномощните министри;
- Стр. 195 повторно обясняваме кой е Форгач;

- Имаме обяснение какво е ираде, но нямаме какво е шейх юл-ислам?
- Принципно: цитатите са в курсив, но защо и имената на вестниците, не виждам логика?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Давам **положителна оценка** на труда на д-р Парушев, с който се явява в конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „Нова и най-нова история (вкл. История на балканските народи)“, Бургаски университет „Проф. д-р Асен Златаров“.